

Biskop Atle Sommerfeldt:

Etikk og matproduksjon

Folkemøte Norges Miljø-og Biovitenskapelige Universitet 7.5.2015

Den etiske utfordringen

Vår generasjon står overfor tre grunnleggende etiske utfordringer som refleksjonen omkring etikk og matproduksjon må sees i sammenheng med.

- Vi må sikre hele verdens befolkning **et levebrød som er til å leve med** – ikke bare overleve med. Det «daglige brødet» i luthersk etikk handler om mat og inntekt. Å sikre mennesker det daglige brød handler derfor om mer enn matproduksjon, men forutsetter selvfølgelig at det produseres mat.
- **Klimaendringene** som har begynt å utvikle seg og som vil bli forsterket i tiårene fremover og som gjør millioner av menneskers mulighet for daglig levebrød vanskeligere og kritisk. All matproduksjon må derfor vurderes i lys av hvilken klimaeffekt produksjonen har.
- **Forskjellene i levekår** mellom mennesker, grupper av mennesker og land har økt dramatisk de siste 30 årene. Dette sees ikke minst i spørsmål om makt, inntekt, formue og forbruk. Disse ulikhetene har direkte innflytelse på menneskers mulighet til et levebrød og er på dramatisk vis tilstede også i matproduksjonen og i fordelingen av denne.

Grunnleggende etiske premiss

- **Menneskeheten er en.** Vi deler den samme jord, det samme hav og den samme atmosfæren. Ingen mennesker lever alene og vi er alle gjensidig avhengig av andre og hverandre. Det betyr også at vi har ansvar for hverandres levekår og for å delta i arbeidet for at alle mennesker har et godt levebrød.
- **Alle mennesker har samme verd**, verdi og rettigheter. Alle har plikter, men de med tilgang til og disponering av mye ressurser og makt har særlig forpliktelse til å anvende disse slik at de som av ulike grunner har mindre, allikevel har et godt levebrød. Statene har plikt til å sørge for at alle mennesker for oppfylt sine grunnleggende rettigheter og må derfor sørge for en fordeling av ressurser som sikrer dette. I vår tid må statene sikre dette nasjonalt, regionalt og globalt.
- **Hele skaperverket** har en selvstendig verdi utover å tjene til å sikre menneskets levebrød.

Etiske perspektiver

- **Handlingsalternativene må utvikles nedenfra** slik at marginaliserte og truede menneskers situasjon blir forbedret. Når det gjelder matproduksjon betyr dette at småbønder på landsbygda må gis mulighet til mer effektiv produksjon og foredling av sine produkter slik at de kan forsyne seg selv og den økende befolkningen i byene. I dagens globale regime av gjensidig avhengighet må disse produsentene i i fattigere land sikres tilgang til egne markeder og importen til rike land må vris fra rike land til fattigere land – f.eks. sukkerimporten til Norge bør vris fra Danmark til utviklingsland i Karabien og Afrika. Samtidig er det også helt legitimt og nødvendig at det gis anledning til lønnsarbeid på større

produksjonsenheter i matproduksjonen. Da vil perspektivet nedenfra legge vekt på sikre arbeidsforhold, god avlønning, ikke barnearbeid og rett til fagorganisering.

- **De mektige og rikes adferd og handlinger må vurderes** på deres vekt for fattige og for dens klimaeffekt. I spørsmålet om matproduksjon i Norge må dette innebære kritiske vurderinger av f.eks. importen av soya fra Brasil og konsekvensene for regnskogen, klimaregnskapet for ulike matslag som i følge Framtiden i våre hender er stort ved norsk produksjon. De hevder at klimautslipp pr kg norsk produsert sauekjøtt er ti ganger importert sauekjøtt fra Namibia. De hevder at en dag mindre med storfekjøtt i uka i Norge vil redusere utslipp tilsvarende 200.000 biler, mens 96% av nødvendig statlig støtte til jordbruk i Norge går til produksjon av kjøtt og melk. De påviser også at norske husholdninger i dag bruker 10-12% av inntekten på mat, mens vi i 1960 brukte 40% av inntekten på mat. Det betyr at norske forbrukere kan betale betydelig mer for maten og slik bidra til en grønn omstilling i matproduksjonen og matforbruket.
- **Fordeling av matproduksjonen** globalt må bli bedre og sikre at de som i dag ikke har et godt levebrød, får sikret sin matforsyning slik at de kan bedre sine levekår. Dette kan sannsynligvis bare skje ved en rettferdig reguleringspolitikk av internasjonal handel med mat der hensynet til fattige mennesker i by og land må prioriteres foran hensynet til multinasjonale matprodusenter og rike lands eksportbehov og vil kreve at statlige subsidier utvikles som smarte og globalt rettferdige subsidier i f.eks. Verdensbankens rådgiving til sine mottakere.

Konklusjon

- Etter min mening leder dette til at det avgjørende etiske spørsmålet ikke er **hvor** maten produseres, men **hvem** som produserer den og **hvordan** den produseres. Det må kunne diskuteres om hvorvidt økt matproduksjon på land i Norge er det beste målet. Det er vanskelig å se at dette målet kan nåes uten å øke klimautslippene fra matproduksjonen. Da kan det være mer fornuftig at vi bruker vår finansielle styrke som stat og befolkning store kompetansemiljøer og demokratiske eiendomsstruktur på å utvikle en grønn matproduksjon på land (og for så vidt også i hav og oppdrett).